Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Η ΚΥΘΡΕΑ ΣΤΟΝ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΤΥΠΟ ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ ΤΟΥ 1920

Σε παλαιότερα σημειώματά μας είχαμε αναδημοσιεύσει αρκετά κείμενα του κυπριακού τύπου των πρώτων χρόνων της Αγγλοκρατίας, που αναφέρονταν σε διάφορες πτυχές της ζωής των κατοίκων της κωμόπολης της Κυθρέας [περ. «Ελεύθερη Κυθρέα», αρ. 41-42 (1991), σ. 136-137, αρ. 47-48 (1993), σ. 122, αρ. 50-51 (1994), σ. 113-114, αρ. 75-76 (2003), σ. 55-58, αρ. 80-81 (2004), σ. 128-129, αρ. 86-87 (2006), σ. 2-6, αρ. 95-96 (2010), σ. 6-22]. Στο παρόν σημείωμα δίνουμε στη δημοσιότητα άλλα έξι παρόμοια κείμενα, που αφορούν στην ιστορία της Κυθρέας, κατά τη δεκαετία του 1920. Ας σημειωθεί ότι, όπως και στα παλαιότερα, έτσι και σε κάποια από αυτά, το όνομα της κωμόπολης αναγράφεται με έψιλο (Κυθρέα), ενώ σε μερικά άλλα με άλφα γιώτα (Κυθραία), ενδεικτικό της χρήσης και των δύο τύπων του από τους λόγιους της εποχής.

Το πρώτο κείμενο προέρχεται από την εφημερίδα «Φωνή της Κύπρου», ημερομηνίας 25/8 Οκτωβρίου 1921, και αναφέρεται στην ανακοίνωση του εγχώριου εμπόρου Κωνσταντίνου Μηλίδη (1869-1929), ο οποίος δραστηριοποιείτο στο Κάιρο, ότι θα κατέβαλλε το σύνολο της δαπάνης για τη διοχέτευση νερού, με διασωληνώσεις, από το Κεφαλόβρυσο στις διάφορες συνοικίες της κωμόπολης. Ο Μηλίδης, όπως είναι γνωστό, είχε εξαγγείλει την πρόθεσή του αυτή από τα μέσα της δεκαετίας του 1910, θέλοντας να συμβάλει στην επίλυση ενός προβλήματος, που απασχολούσε τους κατοίκους και που οι δύσκολες οικονομικές συνθήκες της εποχής δεν επέτρεπαν την οριστική ρύθμισή του. Εισέφερε, όμως, το ποσό των διακοσίων λιρών [βλ. «Ελεύθερη Κυθρέα», αρ. 95-96 (2010), σ. 6-22], που φαίνεται ότι δεν επαρκούσαν, αφού είχε ανοιχθεί κατάλογος συνδρομών, για τη συγκέντρωση του υπολοιπόμενου ποσού. Σύμφωνα με το προαναφερθέν δημοσίευμα της «Φωνής της Κύπρου», ο Μηλίδης ανέβασε τελικά το ποσό της δωρεάς αυτής στις χίλιες λίρες, που κάλυπταν το σύνολο της απαιτούμενης δαπάνης, γι' αυτό και το Δημοτικό Συμβούλιο τον ανεκήρυξε μέγα ευεργέτη της κωμόπολης. Στο ίδιο δημοσίευμα σημειώνεται ότι μέχρι τότε οι κάτοικοι έπιναν νερό από ακάλυπτα αυλάκια, με αποτέλεσμα να τίθεται σε κίνδυνο η υγεία τους. Για τον λόγο αυτό, όπως αναφέρεται, ενώ οι ξένοι επισκέπτες θεωρούσαν την Κυθρέα ιδανική από απόψεως ομορφιάς για τις διακοπές τους, εντούτοις

απέφευγαν να παραμένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε αυτή, λόγω του προβλήματος της καθαρότητας του πόσιμου νερού της.

Το επόμενο δημοσίευμα προέρχεται από το φύλλο ημερομηνίας 19 Ιουλίου 1924 της ίδιας εφημερίδας και υπογράφεται από αρθρογράφο με το ψευδώνυμο «Αμερόληπτος». Αναφέρεται στην άφιξη στην κωμόπολη του επόπτη των δημοτικών σχολείων Γιάγκου Ιωαννίδη και στο γεύμα, που παρέθεσαν προς τιμήν του οι δάσκαλοι και οι διδασκάλισσες της Κυθρέας, στο οποίο παρακάθησαν επίσης ο εγχώριος επιθεωρητής Στυλιανός Αθανασιάδης και ο γιατρός Κωνσταντίνος Κυριακίδης, που μόλις είχε επιστρέψει από τη Σερβία, όπου εργάστηκε για κάποιο διάστημα. Σύμφωνα με τον αρθρογράφο, ένας από τους δασκάλους είχε ζητήσει μετάθεση από το σχολείο της κωμόπολης, σημειώνοντας ανάμεσα στους λόγους για τους οποίους είχε υποβάλει το σχετικό αίτημά του και το γεγονός ότι το πόσιμο νερό ήταν ακατάλληλο. Προσθέτει επίσης, ότι για την προσωρινή επίλυση του ζητήματος αυτού, ο δήμαρχος είχε δώσει εντολές να επιβλέπεται με αυστηρότητα η καθαρότητα των νερών, να απομακρυνθούν οι ακαθαρσίες από την κωμόπολη και να δημιουργηθούν αποχωρητήρια σε κάθε κατοικία, έτσι ώστε να επιτευχθούν καλύτερες συνθήκες υγιεινής.

Το τρίτο δημοσίευμα, που έχει εντοπιστεί, ανήκει και πάλιν στον «Αμερόληπτο» και προέρχεται από το φύλλο ημερομηνίας 1ης Νοεμβρίου 1924 της «Φωνής της Κύπρου». Αφορά στη λεγόμενη εορτή της σημαίας που, όπως σημειώνεται, είχε γιορταστεί πανηγυρικά για πρώτη φορά στην κωμόπολη, τον Οκτώβριο του 1924, με αγιασμό και με κατάλληλη ομιλία από τον διευθυντή του Αρρεναγωγείου Ν. Μαντίδη. Αναφέρεται ακόμη, ότι οι μαθητές του Αρρεναγωγείου της Κυθρέας την περίοδο αυτή ανέρχονταν στους 160, ενώ οι δάσκαλοι στους δύο, όσοι ήταν και οι δάσκαλοι στο σχολείο της Χαρδακιώτισσας, όπου φοιτούσαν άλλοι 80 μαθητές. Σχολιάζεται επίσης το ζήτημα της διοχέτευσης νερού στις γειτονιές της κωμόπολης, το οποίο δεν φαινόταν να επιλύεται, αφού υπήρχαν αντιδράσεις από μερίδα των κατοίκων.

Δύο άλλα δημοσιεύματα, που υπογράφονται από κάτοικο της κωμόπολης με τα αρχικά Μ.Α. δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Ελευθερία», ημερομηνίας 1ης και 8ης Αυγούστου 1925. Αμφότερα αφορούν στην κυβερνητική απόφαση για υπαγωγή των τρεχούμενων νερών της Κυθρέας στον «περί της υδρεύσεως νόμον», σύμφωνα με τις διατάξεις του οποίου ομάδα νεροφυλάκων περιφρουρούσε την πορεία ροής των νερών, που κατέληγαν στα γύρω χωριά. Ωστόσο, οι κάτοικοι της Κυθρέας θεωρούσαν ότι ο νόμος αυτός παραβίαζε

κεκτημένα δικαιώματά τους επί των νερών, με αποτέλεσμα να ζημιώνονται από την εφαρμογή του, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μεγάλη ένταση με τους κατοίκους των περιχώρων. Στα δύο προαναφερθέντα δημοσιεύματα, ο αρθρογράφος της «Ελευθερίας» αναφέρεται εκτενώς στο ζήτημα και σημειώνει ότι είχε σταλεί από τη Λευκωσία ο υπαξιωματικός Μεχμέτ Φατήλ για να συμβάλει στη διατήρηση της τάξης. Περιγράφει επίσης την καταστροφή κηπευτικών προϊόντων σε περιβόλια της Κυθρέας από ομάδα κατοίκων από το Νέο Χωρίο και στον κίνδυνο δημιουργίας και πολλών άλλων επεισοδίων, αφού το νερό αποτελούσε πηγή ζωής στη γεωργοκτηνοτροφική Κύπρο της εποχής. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι κάτοικοι της Κυθρέας δεν είχαν καμία διάθεση να παραχωρήσουν τα δικαιώματα που είχαν στη διαχείρισή του, γι' αυτό και, όπως αναφέρεται, είχαν σκοπό να καταφύγουν στα Δικαστήρια για να επιτύχουν τη διατήρησή τους.

Το τελευταίο δημοσίευμα για την Κυθρέα, που αναδημοσιεύουμε στο τρέχον σημείωμα, προέρχεται από την εφημερίδα «Φωνή της Κύπρου», ημερομηνίας 11 Αυγούστου 1925. Έχει τίτλο «Η Κυθρέα παρημελημένη» και υπογράφεται από αρθρογράφο με τα αρχικά «Α.Γ.Α.», ο οποίος αναφέρεται εκτενώς στα διάφορα προβλήματα, που παρουσιάζονταν στην κωμόπολη, όπως το σχετικό με το ταχυδρομείο, το οποίο δεν είχε τακτική λειτουργία. Επίσης, ένα δεύτερο και σημαντικότερο, όπως αναφέρει, αφορούσε στην πολύ άσχημη κατάσταση του αυτοκινητόδρομου, που ένωνε τη κωμόπολη με τη Λευκωσία και στην αναγκαιότητα χάραξης δρόμου προς την περιοχή της Χαλεύκας, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η οδική σύνδεση της πρωτεύουσας, μέσω Κυθρέας, με την Κερύνεια. Σημειώνεται ακόμη, ότι ανάμεσα στα προβλήματα της κωμόπολης, που έπρεπε να επιλυθούν, ήταν και αυτό της δεντροφύτευσης των γύρω λόφων, το οποίο, στην περίπτωση που υλοποιείτο, θα την καθιστούσαν θελκτικότερη για τους ξένους επισκέπτες και θα συνέτεινε ώστε να εξελιχθεί σε εξοχικό θέρετρο. Τέλος τονίζεται, ότι έπρεπε να επιλυθεί το συντομότερο και το ζήτημα της διοχέτευσης πόσιμου νερού στις συνοικίες της Κυθρέας, που χρόνιζε εξαιτίας των αντιδράσεων των ιδιοκτητών των μύλων των πάνω ενορειών, οι οποίοι θεωρούσαν ότι με τη διακλάδωση θα μειωνόταν η ισχύς του νερού, με άμεσα καταστροφικά αποιτελέσματα για την εργασία τους. Ας σημειωθεί ότι, όπως είναι γνωστό από άλλες πηγές, η αξιοποίηση της προαναφερθείσας δωρεάς του Κωνσταντίνου Μηλίδη και η μεταφορά διασωληνομένου νερού στις γειτονιές της κωμόπολης πραγματοποιήθηκε τελικά στις αρχές της δεκαετίας του 1930.

Τα έξι δημοσιεύματα του κυπριακού τύπου, που αναφέρονται στην Κυθρέα της δεκαετίας του 1920, είναι τα ακόλουθα:

ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

* * *

1

ΜΕΓΑΛΗ ΔΩΡΕΑ ΤΟΥ κ. Κ. ΜΗΛΙΔΟΥ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑΝ ΤΟΥ ΚΥΘΡΑΙΑΝ

Ο εν Καΐρω, διακεκριμένην μεταξύ των μελών της Ελληνικής Κοινότητος κατέχων θέσιν και νυν παρ' ημίν παρεπιδημών, έγκριτος συμπατριώτης μας κ. Κ. Μηλίδης ανεκοίνωσε την παρελθούσαν εβδομάδα εις τας Δημοτικάς Αρχάς Κυθραίας ότι, συμπληρών προηγουμένην του δωρεάν, αναλαμβάνει άπασαν την δαπάνην, ήτις θα απητείτο, διά την εκ του Κεφαλοβρύσου, διά σιδηρών σωλήνων διοχέτευσιν του ύδατος εις τάς διαφόρους συνοικίας της κωμοπόλεως, μετά της κατασκευής κρήνων εις τα διάφορα αυτής κέντρα, διά την εύκολον ύδρευσιν απάντων των κατοίκων.

Η δωρεά αύτη, ήτις ανέρχεται εις χιλίας περίπου λίρας, θεραπεύει μίαν μεγίστην της Κυθραίας ανάγκην και μαρτυρεί περί της ευγενείας των αισθημάτων του κ. Μηλίδου και περί του θερμού ζήλου και ενδιαφέροντός του υπέρ της προαγωγής της γενετείρας του καί της υγείας των κατοίκων· πρόκειται δε αξιόζηλον εις πάντας παράδειγμα αγαθής χρήσεως του πλουτού.

Η Κυθραία, κωμόπολις κατάφυτος και κατάρρυτος και με απαράμιλλα φυσικά θέλγητρα και καλλονάς, σοβαρώς εμειονέκτει εκ του ότι μέχρι σήμερον ηναγκάζετο να αντλή το ύδωρ, το οποίον έπινεν, από τα ακάλυπτα αυλάκια, τα κατά φυσικόν λόγον τοσούτων ακαθαρσιών γέμοντα. Εκ τούτου και η υγεία των κατοίκων διετέλει εκάστοτε υπό σοβαρούς κινδύνους, και οι ξένοι δε ακριβώς διά τον λόγον τούτον απέφευγον την εν Κυθραία μακροχρόνιον διαμονήν.

Σήμερον με την δωρεάν ταύτην εκλείπει πας κατά της υγείας των κατοίκων κίνδυνος, ως επίσης και ο λόγος δι' ον ηδύνατο η Κυθραία να θεωρήται άξενος. Θα έχη εντός ολίγου η Κυθραία εκείνο το οποίον της έλειπε και θα αποβή κέντρον τερπνόν και υγιεινόν διά πάντας, και τους κατοίκους και τους ξένους, οίτινες θα ευλογώσι το όνομα του δωρητού και θα μακαρίζωσι το μακαριστόν όνομα της του δωρητού αοιδίμου θυγατρός Μαρίκας, εις μνήμην αΐδιον της οποίας εγένετο η δωρεά αύτη.

* * *

Τιμητική υποδοχή του κ. Μηλίδου εν τω Δημαρχείω Κυθραίας

Επί τη αναγγελία της δωρεάς ταύτης, ο Δήμαρχος, μετά του Δημοτκού Συμβουλίου και άλλων προκρίτων της Κυθραίας, προσεκάλεσαν τον κ. Μηλίδην εις το Δημαρχείον, όπου και παρετέθη επίσημον προς τιμήν του γεύμα, καθ' ό ο εκ των μελών του Συμβουλίου κ. Μιλτιάδης Κυριακίδης, διδάσκαλος, εν ευγλώττω προσφωνήσει εξέφρασε τας θερμάς ευχαριστίας και την αΐδιον ευγνωμοσύνην του Συμβουλίου και απάντων των κατοίκων της Κυθραίας επί τη δωρεά και ανεκοίνωσεν, ότι το Δημοτικόν Συμβούλιον, εν εκτάκτω ειδική συνεδρία, υπό την προεδρείαν του Δημάρχου, εψήφισεν:

1ον. Ο κ. Κ. Μηλίδης ανακηρύσσεται μέγας ευεργέτης της Κυθραίας, 2ον. Να αναρτηθή η εικών του εις την αίθουσαν του Δημαρχείου, 3ον. Να στηθή μαρμαρίνη προτομή της αοιδίμου θυγατρός του Μαρίκας, παρά μίαν των ανεγερθησομένων κεντρικωτέρων κρηνών.

Φωνή της Κύπρου, 25/8.10.1921.

2

ΕΚ ΚΥΘΡΑΙΑΣ

17 Ιουλίου 1924.

Την παρελθούσαν Κυριακήν αφίκετο εις την κωμόπολίν μας ο επόπτης των σχολείων κ. Γιάγκος Ιωαννίδης, εις ον εδόθη υπό των διδασκάλων και διδασκαλισσών Κυθραίας και περιχώρων τιμητικόν δείπνον, μετ' εκδηλώσεων ευγνωμοσύνης και ευαρεσκείας προς το αναμορφωτικόν έργον του. Κατά το δείπνον παρήσαν και ο εκ Κυθραίας επιθεωρητής κ. Στυλιανός Αθανασιάδης, ως και ο κ. Κωνσταντίνος Ν. Κυριακίδης, καλλίστης φήμης ιατρός, άρτι επανακάμψας εκ Σερβίας, όπου εξήσκει το επάγγελμά του.

Η σχολική εφορεία συνέστησε άπαν το διδακτικόν προσωπικόν, αλλ' εις των διδασκάλων εζήτησε παρά του Εκπαιδευτικού Συμβουλίου μετάθεσιν, λόγω της μακρυνής αποστάσεως εκ του χωρίου του, της ακριβείας του βίου και του ακαθάρτου ύδατος.

Χάριν της υγείας των κατοίκων λέγεται ότι ο κ. Δήμαρχος διέταξεν, όπως η καθαριότης του ύδατος επιβλέπεται αυστηρότερον, απομακρυνθώσι αι ακαθαρσίαι εκτός της κωμοπόλεως και ιδρυθώσιν εις όλας τας οικίας αποχωρητήρια. Τα μέτρα ταύτα είναι απαραίτητα, και ελπίζεται ότι θα καταβληθή πάσα προσπάθεια, προς επίτευξίν των

Αμερόληπτος.

Φωνή της Κύπρου, 19.7.1924.

3

ΕΚ ΚΥΘΡΕΑΣ

26 Οκτωβρίου 1924.

Το παρελθόν Σάββατον, 25.10.1924, εωρτάσθη εν μεγαλοπρεπεία και διά πρώτην φοράν η εορτή της Σημαίας. Κατ' αυτήν ετελέσθη αγιασμός, μεθ' ό ο διευθυντής του αρρεναγωγείου, κ. Ν.Κ. Μαντίδης, απηύθυνε προς τους μαθητάς και μαθητρίας την νενομισμένην προσφώνησιν και παρώτρυνε τους μαθητάς, όπως ως όνειρον του βίου των κάμωσι την απελευθέρωσιν των υποδούλων αδελφών και προσπαθήσωσι να εκπλύνωσι το αίσχος, το οποίον προσήψεν εις τα τιμημένα μέτωπα των υπέρ υψηλών ιδανικών αγωνισαμένων πάντοτε Ελλήνων, η τελευταία ήττα εν Μικρά Ασία, συνεπεία της οποίας, είπε, 2 ολόκληρα εκατομμύρια αδελφών μας τείνουσι σήμερον ικέτιδα χείρα, προς εκείνους οίτινες τόσον ατίμως τους κατεπρόδωσαν.

Εφέτος ενεγράφησαν εις το αρρεναγωγείον μας 160 μαθηταί, σημειωτέον δ' ότι ούτοι διδάσκονται υπό 2 μόνον διδασκάλων, καθ' ον χρόνον το γειτονικόν σχολείον Χαρδακιωτίσσης, με 80 μόνον μαθητάς, απασχολεί πάλιν 2 διδασκάλους. Τα σχόλια περιττά.

Θα ήτο μέγιστος ευεργέτης της Κοινότητος Κυθρέας εκείνος που θα κατώρθου τέλος να κατανικήση τας αντιδράσεις και πραγματοποιήση το τόσον απασχολήσαν την κοινότητά μας ζήτημα της υδρεύσεως των κατοίκων, ίνα αποφεύγωνται αι τόσαι ασθένεια αι προερχόμεναι εκ της πόσεως ακαθάρτου ποταμίου ύδατος, εις το οποίον τοσάκις ευρέθησαν εν αποσυνθέσει κύνες και γάτοι και τόσαι άλλαι ακαθαρσίαι, τας οποίας πιστεύομεν να είδον και οι αντενεργούντες.

Αμερόληπτος.

Φωνή της Κύπρου, 1.11.1924.

4

ΕΚ ΚΥΘΡΕΑΣ

Το ζήτημα των υδάτων Κυθρέας. Διορισμός νεροφυλάκων. Κυβερνητική επέμβασις. Καταπιεστικά μέτρα. Αγροφύλακες και χωροφύλακες μετεβλήθησαν εις νεροφύλακας. Ερεθισμός των κατοίκων. Ενδεχόμενα δυσάρεστα.

* * *

Κυθρέα, 29 Ιουλίου 1925.

Από ημερών σπουδαίον και σοβαρόν ζήτημα, το της φυλάξεως των υδάτων Κυθρέας, κρατεί ανάστατον την Κοινότητα και μέγας αναβρασμός παρατηρείται παρά τω λαώ. Προ δύο περίπου μηνών, ο κ. Διοικητής Λευκωσίας διενήργησεν ενταύθα ψηφοφορίαν μεταξύ των κατοίκων Κυθρέας - ιδιοκτητών νερού - και των περιχώρων, προς υπαγωγήν των ενταύθα υδάτων εις τον περί υδρεύσεως νόμον, και η πλειονοψηφία, καταπληκτική μάλιστα, απεφάνθη κατά του μέτρου τούτου. Σήμερον δέ η Κυβέρνησις, άδηλον που στηριχθείσα, διώρισε δύο νέους αγροφύλακας προς φύλαξιν του ύδατος, έδωκε δε διαταγάς και εις την εδώ αστυνομικήν δύναμιν, όπως βοηθή καθ' οιονδήποτε τρόπον αυτούς, να χρησιμοποιή δε προς τον σκοπόν τούτον και τους αγροφύλακας Κυθρέας και των περιχώρων.

Εις τους εν λόγω νεροφύλακας εδόθησαν διαταγαί να εκτιμώσι και ζημίας επί προσώπων τα οποία ήθελον διοχετεύσει ποσότητα τινα ύδατος εκ του κεντρικού ρεύματος - ως έκπαλαι είθισται - προς άρδευσιν ή άλλην τινα χρήσιν, εις δε την αστυνομίαν εδόθησαν αυστηρόταται διαταγαί, όπως συλλαμβάνη τους ζητούντας να προμηθεύονται ύδωρ, διά τον προλεχθέντα σκοπόν και να στέλλωνται ως κακούργοι στην Λευκωσίαν, διά τα περαιτέρω. Με τοιαύτας λοιπόν δρακοντείους διαταγάς ανέλαβον οι νεροφύλακες καθήκοντα από της παρελθούσης Πέμπτης.

Οι κάτοικοι Κυθρέας, προ της αυθαιρέτου αυτής πράξεως επανέστησαν, διότι διά των μέτρων τούτων παραγνωρίζονται και παραβλάπτονται αναπόφευκτα δικαιώματα αυτών, τα οποία από αιώνων πολλών απέκτησαν επί των υδάτων Κυθρέως και εδήλωσαν ότι ουδόλως θα στέρξουν να αποδεχθούν την απόφασιν αυτήν της Κυβερνήσεως, αλλά θα διεκδικήσουν τα δικαιώματα των διά της δικαστικής οδού.

Λόγω των διαταγών, αι οποίαι εδόθησαν εκ Λευκωσίας, οι εδώ αγροφύλακες αφήκαν πλέον τα πραγματικά των καθήκοντα και έγιναν νεροφύλακες, περιφερόμεοι νυχθημερόν προς φύλαξιν των νερών. Οι αγροί και τα διάφορα προϊόντα μένουσιν ούτω αφύλακτα και καθημερινώς συμβαίνουν σημαντικαί ζημίαι, διά τας οποίας οι αγροφύλακες ουδόλως φροντίζουν. Τοιουτοτρόπως, ενώ οι κάτοικοι Κυθρέας πληρώνουν τους αγροφύλακάς των, όπως φυλάττωσι τους αγρούς των, η Κυβέρνησις τους διατάσσει να φυλάττουν τα νερά των Παλαικυθριτών και των άλλων περιοίκων! Και αυτό από τα παράδοξα και πρωτάκουστα! Η δε ενταύθα χωροφυλακή πάνοπλος περιπολεί νύκτα και ημέραν,

ίνα φυλάττη τα νερά και εμποδίζη τους κατοίκους από του να προμηθεύωνται ύδωρ και να ποτίζουν τους κήπους των κλ.π.

Τούτων όλων ένεκεν επικρατεί μέγας ερεθισμός παρά τοις κατοίκοις Κυθρέας και φόβος υπάρχει μήπως συμβούν απευκταία, πράγμα όπερ απευχόμεθα. Χθες απεστάλη εκ Λευκωσίας ενταύθα ο υπαξιωματικός κ. Μεχμέτ Φατήλ, όπως εξετάση επί τόπου τα πράγματα και προβή εις την διακανόνισιν αυτών. Δυστυχώς όμως ουδεμία διευθέτησις επήλθεν. Ισχυρίζεται ότι έγινε νόμος προς φύλαξιν των νερών και πρέπει να τον σεβασθώμεν. Εκάλεσε τους παράγοντας της Κοινότητος και εζήτησε την γνώμην των επί του προκειμένου ζητήματος. Ούτοι δε του εδήλωσαν ρητώς και απεριφράστως, ότι τα απαράγραπτα δικαιώματα ημών επί του ύδατος Κυθρέας επ' ουδενί λόγω θα στέρξωμεν να τα παραχωρήσωμεν εις άλλους και εν πάση περιπτώσει θα τα διεκδικήσωμεν μέσον του δικαστηρίου. Ακολούθως εκάλεσε τους διδασκάλους της Κοινότητας και τους συνέστησεν ότι δεν πρέπει να αναμειγνύωνται εις το ζήτημα τούτο, άλλως θα επιδιώξη την μετάθεσίν των. Διότι, ως επληροφορήθη από μερικούς διαζευγμένους προς την αλήθειαν, οι διδάσκαλοι είναι εκείνοι, οίτινες ωθούν τον λαόν, όπως διεκδικήση τα δικαιώματά του επί του ύδατος, τα οποία η πάροδος του χρόνου κατεκύρωσεν εις αυτόν.

Νομίζομεν ότε εκείνοι οίτινες εδημιούργησαν την ανώμαλον αυτήν κατάστασιν πρέπει να συστήσουν, όπως ανασταλώσι τα ληφθέντα μέτρα, αι καταπιέσεις και αι καταδιώξεις, και προ παντός της αστυνομίας, μέχρις ότου η υπόθεσις αχθή ενώπιον του δικαστηρίου προς τελικήν διακανόνισιν.

Μ.Α.

Ελευθερία, 1.8.1925.

5

ΕΚ ΚΥΘΡΕΑΣ

Δευτέρα αποστολή του υπαξιωματικού κ. Μεχμέτ Φατήλ. Νέα διαβήματα αυτού προς διακανόνισιν των υδάτων. Νυκτερινή επιδρομή Νεοχωριτών. Καταστροφή κηπουρικών προϊόντων.

* * *

Κυθρέα, 6 Αυγούστου 1925.

Προχθές κατήλθεν και πάλιν ενταύθα ο υπαξιωματικός κ. Μεχμέτ Φατήλ, αποσταλείς με ωρισμένας φαίνεται διαταγάς, όπως εργασθή, μετά των ενταύθα παραγόντων και της επί τούτω εκλεγείσης επιτροπείας εκ των περιχώρων, διά την

λύσιν του αναφυέντος ζητήματος της φυλάξεως των υδάτων. Παρ' όλην δε την αισιοδοξίαν του προς οριστικήν διακανόνισιν του πολυθρυλήτου αυτού ζητήματος, κάποιον απρόοπτον συμβάν εχαλάρωσε τας ελπίδας του.

Περί την 9ην δηλαδή μ.μ. ώραν της προχθές, ομάδες τινες Νεοχωριτών, με χονδρά ρόπαλα και τις οίδε με ποίου είδους άλλα όπλα, επέδραμον ενταύθα και, αφού παρήλασαν διά του «Σεραγίου», ετράπησαν προς διαφόρους διευθύνσεις. Ερωτηθέντες ούτοι περί του σκοπού της τοιαύτης εν ακαταλλήλω ώρα απροόπτου επισκέψεώς των, εδήλωσαν εις μερικούς φίλους των, ότι το πρόγραμμά των είναι να καταστρέψουν τα προϊόντα των Κυθρεωτών. Ο μουχτάρης Αγίας Μαρίνης κ. Κυπριανός Σάββα, λαβών γνώσιν του πράγματος, ειδοποίησεν αμέσως τον κ. υπαξιωματικόν περί τούτου και τον παρεκάλεσε να διατάξη την αστυνομίαν, όπως συναντήση τους ανθρώπους αυτούς και τους αποπέμψη όθεν ήλθον, διότι ήτο ενδεχόμενον να συμβή δυσάρεστόν τι, και ήτο ανάγκη να προληφθή. Παρεκάλεσε μάλιστα ο κ. μουχτάρης, όπως συστηθή εις την αστυνομίαν να ποιήσηται έρευναν επ' αυτών, διότι ενδεχόμενον να φέρουν μετ' αυτών κεκρυμμένα φονικά όργανα.

Πραγματικώς μετ' ολίγον ο διευθύνων τον ενταύθα αστυνομικόν σταθμόν κ. Ταχίρ, μεθ' ενός ιππέως χωροφύλακος, μεταβάς συνήντησε τους ανθρώπους τούτους και, αφού τους συνώδευσε μέχρι της πλατείας του «Σεραγίου», τους απέλυσε. Δεν παρήλθε δε πολλή ώρα και οι επιδρομείς, ενωθέντες με άλλους εν εφεδρεία διατελούντας, επανέκαμψαν πάλιν και διαιρεθέντες εις ομάδας διενυκτέρευσαν εις διάφορα μέρη, μετά των ενταύθα χωροφυλάκων, προς φύλαξιν δήθεν των νερών! Κατά την ιδίαν νύκτα ευρέθησαν, κατά τας πρωϊνάς ώρας, εκριζωμένα διάφορα κηπουρικά προϊόντα, ανήκοντα εις Κυθρεώτας (φυτά ντομάτων, φυτά συκιών κλ.π.). Οι ιδιοκτήται των καταστραφέντων προϊόντων διεμαρτυρήθησαν σήμερον προς τον κ. υπαξιωματικόν και η αστυνομία συνέλαβε δώδεκα υπόπτους και τους ωδήγησεν εις το κρατητήριον διά τα περαιτέρω.

Αυτά λοιπόν είναι τα χάλια μας. Εκτός δηλαδή των αγροφυλάκων, χωροφυλάκων και των νεροφυλάκων προσετέθησαν προς φύλαξιν των νερών και κακοποιά στοιχεία των περιχώρων. Πόθεν άραγε υποθάλπονται ούτοι και διά ποίον σκοπόν, πας τις δύναται να εννοήση. Το μόνον ευχάριστον είναι ότι οι εκ Κυθρέας ιδιοκτήται των νερών της νυκτός, καθ' ην διεδραματίσθησαν τα ανωτέρω, οίτινες διανυκτέρευον προς φύλαξιν των νερών των και οίτινες πολλάκις συνήντησαν τους εν λόγω επιδρομείς, συμπεριεφέρθησαν προς αυτούς ευγενώς και ουδεμίαν σημασίαν έδωσαν εις τας προκλήσεις των. Αξιοπαρατήρητον είναι ότι ο κ. Μεχμέτ Φανήλ δεν εξέλαβε το πράγμα ως σοβαρόν, όταν τω κατηγγέλλετο (δίς μάλιστα)

υπό του μουκτάρου Αγίας Μαρίνης και δεν έδωκε την δέουσαν σημασίαν και προσοχήν εις αυτό.

Η κοινή γνώμη ενταύθα δυσανασχετεί, διότι η αστυνομία και οι αγροφύλακες παρεμέλησαν τα οικεία των καθήκοντα και αφοσιώθησαν εις την φύλαξιν των νερών. Καθ' εκάστην νύκτα ακούονται πυροβολισμοί εις τα πλησίον δάση κυνηγών, θηρευόντων εξ ενέδρας, και οι ζαπτιέδες μας διανυκτερεύουν επάνω εις τας όχθας των ποταμών, διά να συλλάβουν κανένα που θέλει να ποτίση τον κήπον του. Καθ' εκάστην συμβαίνουν ζημίαι στα προϊόντα των αγρών και οι αγροφύλακες ημών κοιμώνται, διά να μπορούν να παραμένωσιν άγρυπνοι την νύκτα και να εκτελούν χρέη νεροφυλάκων.

Ο αστυνομικός Μεχμέτ Φατήλ προσεκάλεσε τους παράγοντας Κυθρέας και την επί τούτω εκλεγείσαν επιτροπείαν εκ των περιχώρων προς συμβιβαστικήν διακανόνισιν. Εις ουδέν, όμως, αποτέλεσμα κατέληξαν τα διαβήματά του, διότι αι απαιτήσεις των αντιπροσώπων των περιοίκων είναι παράλογοι και συνεπώς απραγματοποίητοι. Οι αντιπρόσωποι Κυθρέας εδήλωσαν και πάλιν, ότι τα δικαιώματα και προνόμια ημών επί των υδάτων Κυθρέας, τα οποία από αμνημονεύνων χρόνων αποκτήσαμεν, ουδέποτε θα τα παραχωρήσωμεν προς όφελος άλλων. Εν πάση δε περιπτώσει θα διεκδικήσωμεν αυτά διά της νομίμου οδού.

Μ.Α.

Ελευθερία, 8.8.1925.

6

Η ΚΥΘΡΕΑ ΠΑΡΗΜΕΛΗΜΕΝΗ

Η Κυθρέα, η ωραία αύτη νύμφη του Πενταδακτύλου, η οποία χάρις εις το άφθονον και διαυγές αυτής ύδωρ και εις την φιλοπονίαν των κατοίκων της κατέστη μικρός παράδεισος, θα απέβαινε το καύχημα της αγγλικής κατοχής, εάν δεν ήτο αξιοθρηνήτως παρημελημένη, ως είναι δυστυχώς σήμερον. Και εξηγούμαι: Η Κυθρέα απέχει με τα σημερινά μέσα της συγκοινωνίας από την πρωτεύουσαν μόλις 10-15 λεπτά, και επομένως ηδύνατο να έχη και δις της ημέρας ταχυδρομείον· και όμως ταχυδρομεί τις επιστολήν την Τετάρτην διά την Λευκωσίαν και αποστέλλεται αύτη, πότε νομίζετε; Το Σάββατον δηλαδή μετά τέσσαρας ολοκλήρους ημέρας! Καθ' εκάστην αναχωρούν πολυάριθμοι άμαξαι και αυτοκίνητα διά Λευκωσίαν, τα οποία μάλιστα διαμένουν έξωθι του κεντρικού

ταχυδρομείου, και επομένως αντί ελαχίστου επιδόματος θα ηδύνατο η Κυθρέα να έχη καθ' εκάστην ταχυδρομείον.

Ένεκεν της σημερινής καταστάσεως ημείς πολλάκις ηναγκάσθημεν να αποστείλωμεν ιδιαίτερον απεσταλμένον επί πληρωμή εις Τραχώνι, διά να ταχυδρομήση επιστολάς και κερδίσωμεν τας τέσσαρας ημέρας, καθ' ας θα παρέμενον εις το ταχυδρομείον Κυθρέας. Ελπίζομεν ότι ο διευθυντής των ταχυδρομείων θα θελήση να λάβη υπ' όψει του τας δυσκολίας του κοινού και διορθώση τα κακώς έχοντα, διά να έχωμεν καθ' εκάστην ταχυδρομείον.

Έπειτα ο δρόμος Λευκωσίας - Κυθρέας ευρίσκεται εις ελεεινήν και αξιοθρήνητον κατάστασιν και επί τοσούτον, ώστε αι άμαξαι και τα αυτοκίνητα να αποφεύγωσι να ανέλθωσι, διά του εστρωμένου μέρους αυτόν. Ιδιώται πτωχοί, μη δυνάμενοι άλλως πως να πορισθώσι τα πρός το ζην, υποθηκεύουσι το σπίτι των, την αυλήν των και ό,τι ακίνητον έχουσι, διά να αγοράσωσι εν αυτοκίνητον, διά να το ίδωσι μετ' ου πολύ εν αχρηστία, λόγω της αθλίας καταστάσεως των δρόμων. Νομίζει πράγματι κανείς, ότι οι δρόμοι αφήνονται να περιέλθωσι εις την ελεεινήν αυτήν κατάστασιν προς πείσμα κατά της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ήτις σπεύδει διά των τελειοτέρων μέσων της συγκοινωνίας, των αυτοκινήτων, να αναπληρώση την έλλειψιν τράμ και σιδηροδρομικών δικτύων, με τα οποία έπρεπε η Κυβέρνησις να είχεν απ' άκρου εις άκρον διεσταυρωμένην την νήσον.

Πιστεύομεν, ότι ο έντιμος κ. Διευθυντής των Δημοσίων Έργων θα αναγνωρίση το δίκαιον των παραπόνων των Κυθρεωτών και ότι πολύ συντόμως θα δώση τας δεούσας διαταγάς, προς διόρθωση του εν λόγω δρόμου. Από τον κ. Διευθυντήν των Δημοσίων Έργων, πλην τούτου, περιμένομεν να επιληφθή αποφασιστικώς της χαράξεως αμαξιτού Κυθρέας - Χαλεύκασης, διά να δύνανται αι δύο επαρχίαι Λευκωσίας και Κερυνείας να επικοινωνώσι και προς το μέρος τούτο. Οι κάτοικοι των περιχώρων Κυθρέας και των όπισθεν της Χαλεύκασης χωρίων της Κερυνείας δοκιμάζουσι πλείστας δυσχερείας, διά την μεταξύ των επικοινωνίαν, ελλείψει αμαξιτού.

Έτερον ζήτημα περί το οποίον η Κυβέρνησις δέον να στρέψη σύντονον το ενδιαφέρον αυτής είναι και η υγεία των κατοίκων της κωμοπόλεως ταύτης, ήτις υποσκάπτεται διά της πόσεως ακαθάρτου ύδατος. Η Κυθρέα έχει αφθονώτατον και διαυγέστατον ύδωρ και όμως οι κάτοικοί της δεν δύνανται να πίωσι καθαρόν τοιούτο. Και εγένοντο αληθώς σοβαραί ενέργειαι και έρανοι συνηθροίσθησαν, διά την μεταφοράν ύδατος εκ της πηγής διά σωλήνων, πλην τα πάντα απέβησαν μέχρι τούδε εις μάτην. Οι κάτοικοι των άνω ενοριών αντιδρώσι πάντοτε εις τούτο,

διατεινόμενοι ότι διά της διοχετεύσεως ύδατος προς πόσιν εις τας διαφόρους ενορίας θα ηλαττούτο η δύναμις των μύλων των, αν και οι περισσότεροι, ή μάλλον οι πλείστοι εξ αυτών, δεν έχουσι μύλους. Εν τούτοις, διά να αποφευχθώσι μακραί δίκαι, αι ενέργειαι διεκόπησαν. Εάν η κυβέρνησις φείδεται πραγματικώς της υγείας των κατοίκων, δύναται δι' ειδικού νομοθετήματος να ευκολύνη την ύδρευσιν της κωμοπόλεως.

Καθήκον νομίζομεν, της κυβερνήσεως είναι να επιληφθή και της συντόνου καταπολεμήσεως των ελωδών πυρετών. Οι κώνωπες και τα λιμνάζοντα νερά παρέχουσι πρόσφορον έδαφος εις την μετάδοσιν της ελονοσίας. Και είναι μεν αληθές, ότι διωρίσθησαν υπάλληλοι, οίτινες περιέρχονται και φονεύουσι αρκετάς κάμπας των κωνώπων, αλλά το μέτρον τούτο δεν είναι επαρκές. Τα χειλαύλακα των ποταμών, δι' ων διέρχεται καθ' εκάστην ύδωρ, δέον να κτισθώσι με πέτρας και άσβεστον και να μη καλύπτωνται υπό βάτων, κάτωθεν των οποίων εναποτίθενται τα ωά των κωνώπων. Το τοιούτο δεν είναι δύσκολον· εν τούτοις αυτοβούλως δεν είναι δυνατόν να εκτελεσθή, δέον να επιβληθή. Πέτραι και άσβεστος υπάρχουσιν άφθονα εις Κυθρέαν και 1000-1200 μέτρων πετραύλακα, διά τους κατόχους των μύλων πρώτον και τους ιδιοκτήτας νερών κατά δεύτερον λόγον, εντός δύο ή τριών ετών θα ήτο, δυνάμεθα να είπωμεν, παιγνίδι.

Το κλίμα της Κυθρέας θα εβελτιούτο τελείως και θα καθίστα ταύτην λαμπρόν θέρετρον διά τους γείτονας Λευκωσιάτας, εάν κατωρθούτο να δενδροφυτευθώσιν οι λόφοι αυτής. Ως είναι ούτοι γυμνοί, κατά το θέρος, ανακλώσι προς τας συνοικίας την ζέστην, ήτις με την υγρασίαν καθιστά το κλίμα σήμερον όχι και πολύ ευχάριστον. Η φυτεία δύναται να γίνη ευκόλως. Αρκεί να απειληθώσιν οι κάτοχοι λόφων, ότι εάν εντός 10ετίας δεν προβώσιν εις φυτείας δασικών δένδρων, πάντες οι γυμνοί λόφοι θα κατασχεθώσι και θα περιέλθωσι εις το Δημαρχείον. Διά τοιούτων μέτρων και διά των καλλιμαρμάρων σχολικών κτηρίων, τα οποία θα έχη οσονούπω η Κυθρέα, ελπίζομεν ότι θα λάβη επίζηλον μεταξύ των κωμοπόλεων της νήσου θέσιν.

Κυθρέα, 11 Αυγούστου, 1925. Α.Γ.Α.

Φωνή της Κύπρου, 15.8.1925.

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Ελεύθερη Κυθρέα, τχ 102 (Λευκωσία 2012), σ. 29-40.